

Марченко О. И.

Богдан С. В.

Университет государственной фискальной службы Украины

ВСЕМИРНОЕ РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ПРАВОВОЙ, НОРМАТИВНЫЙ И НАЛОГОВЫЙ АСПЕКТЫ

Резюме

В статье рассмотрен феномен социального предпринимательства как объективной необходимости современного экономического общества. Исследовано опыт отдельных стран мира относительно формирования и поддержки развития данного института. Выявлено основные рычаги влияния на его развитие. Проведено анализ преимуществ и недостатков зарубежного опыта для выбора Украиной правильного вектора развития социального предпринимательства.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, предпринимательство, инновации, социальное развитие, социальные проблемы, налоговые льготы.

Marchenko O. I.

Bohdan S. V.

University of State Fiscal Service of Ukraine

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE WORLD: LEGAL, NORMATIVE AND TAX ASPECTS

Summary

In the article the phenomenon of social entrepreneurship is considered as an objective demand of modern economic community. Experience of particular countries of the world concerning establishing and maintaining development of this institute is studied. Analysis of advantages and disadvantages of foreign experience for Ukraine's choosing a correct way of development is conducted.

Keywords: social entrepreneurship, entrepreneurship, innovations, social development, social problems, tax benefits.

УДК 336.647.648

Новак І. М.

Уманський національний університет садівництва

ТНК ЯК СУЧАСНИЙ РЕГУЛЯТОР МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ У ВІТЧИЗНЯНИЙ АГРАРНИЙ СЕКТОР

У статті вказано, що на вітчизняному аграрному ринку разом зі світовими ТНК з'явилися українські компанії, які виконують функції транснаціональних корпорацій. Визначено, що для світових корпорацій найбільш привабливими залишається українська харчова, хімічна та нафтогазова промисловості, проте економічна слабкість і політична невизначеність в країні протягом 2013–2014 рр. мала негативні наслідки для діяльності деяких з них. Водночас прибутки аграрних виробників у країні зросли, що вказує на інвестиційну привабливість галузі. Визначено, що нинішня функціонально-галузева специфіка діяльності ТНК вказує на випереджальну активність міжнародного руху капіталів, а не товарів і фінансових послуг. Проаналізовано як позитивні, так і негативні наслідки інвестування ТНК в економіку країни.

Ключові слова: ТНК, інвестиції, аграрна галузь, інвестиційна привабливість, механізм, стратегія.

Постановка проблеми. Нинішня інтернаціоналізація агробізнесу привела до того, що на вітчизняному аграрному ринку разом зі світовими ТНК з'явилися українські компанії, які виконують функції транснаціональних корпорацій. Крім виробничої діяльності, вони виконують роль інвесторів, розповсюджувачів сучасних технологій, стимуляторів міжнародної трудової міграції. Як і світові ТНК, вітчизняні компанії намагаються розширювати та поглиблювати виробничі зв'язки між підприємствами різних країн. Оскільки, вирішивши проблему монополізації внутрішнього ринку, створенням виробничих регіональних підрозділів за кордоном, вітчизняні корпорації прагнуть збільшити прибутки до рівнів світових ТНК. І хоча більшість транснаціональних корпорацій світу зосереджує діяльність у галузях електро-

ніки, автомобілебудування, хімічній і фармацевтичній промисловості, аграрні корпорації також займають позиції лідера. Сьогодні міжнародне виробництво товарів і послуг у межах ТНК становить 70% світового ВВП, що і визначає їх як потужного регулятора міжнародного руху капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Посилення процесів глобалізації зумовило появу нових суб'єктів на ринку інвестування – глобальних компаній. Питання формування, розвитку та функціонування ТНК у світовому просторі та їх вплив на вітчизняну економіку досліджували як іноземні, так і вітчизняні вчені. Серед них можна назвати таких: Т. Ангмон, О. Беззубченко, С. Дайкер, Дж. Даннінг, Т. Дубчак, Я. Жаліло, С. Кіндлбергер, В. Кочетков, В. Македон, В. Мотри-

ченко, Х. Перлмуттер, Р. Робінзон, О. Рогач, Ф. Рут, Л. Шабаліна та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Нині більшість вчених сходиться на думці, що основна роль ТНК у процесі інвестування полягає в переміщенні капіталу в більш ліквідні та перспективні ринки інших країн шляхом створення нових підприємств або купівлі наявних місцевих фірм, що забезпечує зростання обсягів виробництва, організації міжнародної діяльності, розвитку науково-технічного прогресу та залучення значних інвестиційних ресурсів. Водночас, відзначаючи позитивні сторони функціонування корпорацій, науковці вказують на негативний вплив їх діяльності на навколишнє середовище, а також на економіку країни, що приймає, особливо в умовах економічної кризи. При цьому вчені аналізують поведінку світових ТНК, не приділяючи увагу реакції вітчизняних корпорацій.

Метою статті є дослідження діяльності ТНК на вітчизняному аграрному ринку, аналіз умов функціонування корпорацій та дрібнотоварних виробників, визначення впливу корпорацій на розвиток галузі як потужного інвестора капіталу та технологій, проведення порівняльного аналізу переваг і недоліків їх присутності на ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтернаціоналізація аграрного бізнесу спонукає товаровиробників до залучення технологій, що дадуть змогу підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Водночас для вирішення цієї проблеми сільськогосподарські виробники змушені шукати альтернативні джерела залучення капіталу, оскільки останнім часом мають все менше можливостей залучити кредитні

ресурси вітчизняної банківської системи навіть за умови держаної підтримки щодо часткового відшкодування банківських відсотків. Зважаючи на це, доречним буде дослідження інвестиційної діяльності ТНК з точки зору ймовірності залучення капіталу для забезпечення безперервного процесу виробництва в аграрній галузі.

За визначенням Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), транснаціональна корпорація – це підприємство, що об'єднує юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і провадить єдину політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень [1]. Національна належність ТНК наведена на рис. 1.

Згідно з даними, наведеними в «Доповіді про світові інвестиції 2013 року. Глобальні виробничі системи: інвестиції і торгівля в інтересах розвитку», у світі нараховується близько 82 тис. ТНК, що мають 810 тис. закордонних філій [3]. Продажі цих філій ТНК у 2012 р. становили 26 трлн дол. США, з яких 7,5 трлн дол. США – частка експорту, накопичений обсяг прямих іноземних інвестицій сягнув 23 трлн дол. США, а загальна сума активів зросла до 87 трлн дол. США, що на 15,6 трлн дол. США більше світового валового продукту. При цьому зайнятість працівників становила всього лише 72 млн осіб, або 2,2% загальної кількості зайнятих у світі в цей період. За результатами 2012 р. серед 100 найбільших економік світу лише 60 належали суверенним державам, а решта 40 – це приватні ТНК. Наприклад, доходи американської ТНК «ЕкхонМобіІ» у 2012 р. становили 453 млрд дол. США, що в 2,5 рази більше розміру ВВП України, а зайнято працівників у цій корпорації у 558,5 рази менше, ніж працездатного населення в нашій країні.

Висока продуктивність праці сприяє отриманню надприбутків, що робить ТНК потужними інвесторами капіталу. На сьогодні їх частка у світовому обсягу прямих іноземних інвестицій становить 75–90% [4].

Дослідження галузевої структури напрямів діяльності світових ТНК дозволяє зробити такі висновки: 60% корпорацій зайняті у сфері промислового виробництва, 37% – у сфері послуг і 3% – у видобувній промисловості та сільському господарстві.

В Україні в 2014 р. функціонувало понад 30 світових ТНК. З-поміж аграрних транснаціональних компаній, які працюють в Україні, можна виділити найбільш відомі: Cargill, McDonald's, Nestle, Mondelez International, Lactalis, Kernel, Pepsico,

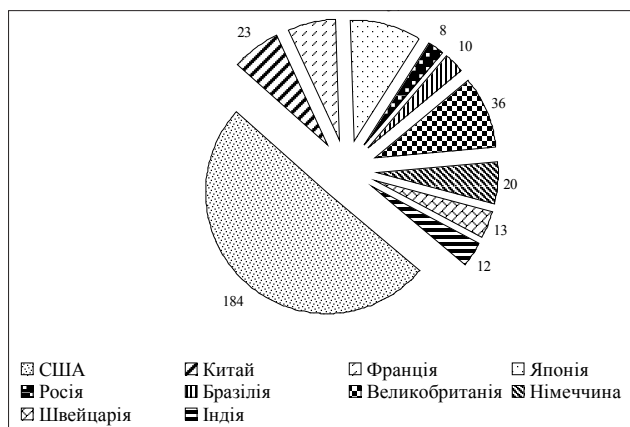

Рис. 1. Кількість ТНК різних країн світу, 2014 р.

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Таблиця 1

Фінансові результати ТНК в Україні за перше півріччя 2014 р.

Компанія	Галузь	Виторг за I півріччя 2014 р., млн грн	Прибуток, млн. грн	Виторг за 2013 р., млн грн
JT International	Тютюнова	3 776,7	463,9	7 103,7
Philip Morris	Тютюнова	2 907,3	513,8	5 675,1
Imperial Tobacco	Тютюнова	2 233,8	5,7	4 299,4
Bunge	Агропромислова	2 088,4	196,3	5 623,9
ViOil	Харчова	2 259,9	1,6	3 359,8
Nestle	Харчова	2 443,4	-479,5	5 305,5
Shell	Нафтогазова	1 720,6	-34,9	4 155,8
Toyota	Машинобудування	1 861,9	281,6	4 377,6
Procter&Gamble	Хімічна	2691	164,5	5 733,1
PepsiCo	Хімічна	3 273,5	-462,2	6 068,5

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Danone. Крім інвестування капіталу у виробничі процеси, вище зазначені компанії щорічно пере-рахують великі суми до державного бюджету у вигляді податків. Наразі названі ТНК є одними з основних інвесторів в Україні порівняно з іншими.

Для світових корпорацій найбільш привабливими залишається українська харчова, хімічна та нафтогазова промисловості, проте економічна слабкість і політична невизначеність в країні протягом 2013–2014 рр. мала негативні наслідки для діяльності деяких з них. За версією Forbes, за підсумками першого півріччя 2014 р. Nestle (-479,5 млн грн), Shell (-34,9 млн грн) та PepsiCo (462,2 млн грн) отримали збитки (див. табл. 1).

Про привабливість вітчизняної аграрної галузі для світових корпорацій свідчать дані проведеного дослідження «Топ 20 найбільших аграрних компаній України» (див. табл. 2), із них 50% – це дочірні компанії найбільших світових ТНК. Однак українські виробники мають не менші обсяги виробництва та прибутків, що є передумовою розвитку механізмів внутрішнього інвестування.

Так, за 2014 р. прибуток 200 найбільших аграрних виробників в країні зріс на 22% порівняно з 2013 р. (з 239,4 до 293,5 млрд грн). Чистий дохід 50-ти найбільших агрокомпаній у 2014 р. становив 191,9 млрд грн. До п'ятірки найбільш дохідних увійшло три представники вітчизняного бізнесу – ТОВ СП «Нібулон» (експорт зернових), ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (експорт зернових) і ПАТ «Група Креатив» (виробництво і експорт соняшникової олії) [5].

Погоджуємося з поглядами вітчизняних вчених, що нинішня функціонально-галузева специфіка діяльності ТНК вказує на випереджальну активність міжнародного руху капіталів, а не товарів і фінансових послуг [6]. Цьому сприяє багато факторів, зокрема, вільний рух капіталу в глобальній інформаційно-комунікаційній мережі у суттєвих обмеженнях на ринках товарів, комерційних послуг, робочої сили [7].

Водночас особливістю процесу інвестування корпорацій є те, що за умови погіршення економічного становища країни, капітал активно виводиться в материнську країну, що ускладнює і так незадовільний стан економіки, скорочуються робочі місця – зростає безробіття, відбувається падіння соціального рівня життя населення. В аграрній галузі ТНК, намагаючись отримати надприбутки, здебільшого здійснюють господарську діяльність, виснажуючи земельний потенціал, що приводить до негативних екологічних наслідків. Таким чином, незважаючи на позитивні сторони діяльності ТНК, вони мають свої негативні наслідки, які певною мірою впливають з їх переваг.

Дослідження показують, що національні ТНК мають достатньо інвестиційних потужностей для відродження аграрного бізнесу, і хоча нині їх діяльність спрямована на «екологічне» отримання прибутку, проте в майбутньому без інвестування капіталу в науку, освіту, охорону здоров'я та навколишнє середовище вони не матимуть можливостей для розвитку.

Відзначимо, що державного регулювання потребують взаємовідносини корпорацій з дрібними та середніми товаровиробниками. Утворюючи потужні фінансово-промислові групи, ТНК формують монопольне середовище, ліквідуючи тим самим умови вільної торгівлі, конкуренцію. Тому потребує розробки механізм інтеграції у ці потужні аграрно-фінансові кластери середніх та малих підприємств. За його відсутності вітчизняний аграрний ринок може втратити цей сегмент товаровиробників, що негативно позначиться на розвитку конкурентного середовища, сприятиме монополізації виробництва та цінової політики, знищить інфраструктуру сільських територій.

Висновки. Проведений аналіз діяльності ТНК дав можливість визначити їх як потужного інвестора капіталу у вітчизняний аграрний ринок. Однак використання іноземного інвестування в

Таблиця 2

Найбільші аграрні компанії України, 2014 р., млн грн

Компанія	Чистий дохід, 2014 р.	Чистий дохід, 2013 р.	2014 р., зростання у %
АТ «Каргілл»	10 867,5	8 164,6	33,1
ТОВ СП «Нібулон»	9 261,5	8 096,3	14
ПАТ компанія «Райз»	8 578,3	6 224,1	37,8
ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України»	7 047,9	4 637,7	51,9
ПАТ «Група Креатив»	6 995,3	7 132,7	-1,9
ПрАТ «Філіп Морріс Україна»	6 824,5	5 675,1	2,02
ПАТ «Миронівський завод з виробництва круп і комбікормів»	5 845,1	4 545,6	45,1
ПП «ТД «Креатив-Розлив»	5 811,4	4 545,6	27,8
ПП «Серна»	5 797,6	5 203,8	11,4
ПрАТ «Завод модифікованих жирів»	5 643,2	4 426,2	27,5
ТОВ «Станіславська торгова компанія»	5 546,5	6 169,7	-10,1
ПрАТ «Миронівська птахофабрика»	5 514,4	4 212,5	30,9
ПАТ «Монделіс Україна»	5 368,2	4 910,4	9,3
ДП «Сантрейд Бунге Україна»	5 215,0	4 807,3	8,5
ПАТ «Сандора»	5 193,1	4 819,8	10,0
ПАТ «Луи Дрейфус Комодітіз Україна»	5 171,7	4 369,7	18,3
ПАТ «Альфред С. Топфер Інтернаціонал Україна»	4 992,3	4 528,9	10,2
ТОВ «Катеринопільський елеватор»	4 308,4	2 908,0	48,5
Прат «Райз Максимко»	4 256,1	4 016,3	0,01
ТОВ «Вінницька птахофабрика»	4 035,0	1 865,0	116,3

Джерело: побудовано автором на основі [8]

Україні часто гальмується численними факторами, серед яких:

- нечітка правова система;
- нестабільне політичне та економічне середовище;
- корупція;
- великий податковий тягар;
- низький рівень доходів громадян;
- відсутність розвинутої фінансової інфраструктури тощо.

Тому за нинішніх умов аграрним виробникам потрібно, в першу чергу, орієнтуватися на внутрішній капітал.

Нами, крім позитивних наслідків присутності ТНК у вітчизняній економіці, було визначено й негативні, яких можна уникнути, розробивши механізм взаємовідносин вітчизняних корпорацій з малими та середніми сільськогосподарськими товаровиробниками. На нашу думку, такий підхід потребує підтримки як на законодавчому, так і на науковому рівнях. Доречною була б розробка стратегії ефективних взаємовідносин аграрних виробників усіх рівнів, направлена не лише на отримання економічного ефекту, а й на відродження та розвиток соціальної сфери села.

Список використаних джерел:

1. Грубов А. Взаимодействие транснациональных корпораций и национально-государственных экономических систем в условиях глобализации : дис. канд. экон. наук : спец. 08.00.01 / А. Грубов. – Оренбург, 2006. – 134 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dissercat.com/content/vzaimodeistvie-transnatsionalnykh-korporatsii-inatsionalno-gosudarstvennykh-ekonomicheskikh>.
2. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual, 1980–2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740>.
3. Глобальні виробничі системи: інвестиції і торгівля в інтересах розвитку : доповідь про світові інвестиції. – 2013 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf.
4. Іванова М. Вплив ТНК на розвиток економіки України / О. Іванова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 2(17). – С. 88–95.
5. 200 крупнейших компаний: рейтинги Forbes Украина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbts.ua/ratings/2>.
6. Куцик П. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : [монографія] / П. Куцик, О. Ковтун, Г. Башнянин. – Львів : Вид-во ЛКА, 2015. – 594 с.
7. Лук'яненко Д. Глобальна економічна інтеграція : [монографія] / Д. Лук'яненко. – К. : Національний підручник, 2008. – 220 с.
8. Топ 20 найбільш продуктивних агропромислових компаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agravery.com/uk/posts/show/top-20-najprubutkovisih-agropromislovih-kompanij-ukraini>.

Новак І. Н.

Уманський національний університет садівництва

ТНК КАК СОВРЕМЕННЫЙ РЕГУЛЯТОР МЕЖДУНАРОДНОГО ДВИЖЕНИЯ КАПИТАЛА В ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ АГРАРНЫЙ СЕКТОР

Резюме

В статье указано, что на отечественном аграрном рынке наряду с мировыми ТНК появились украинские компании, которые осуществляют функции транснациональных корпораций. Определено, что для мировых корпораций наиболее привлекательными остается украинская пищевая, химическая и нефтегазовая промышленности, однако экономическая слабость и политическая неопределенность в стране в течение 2013–2014 гг. имели негативные последствия для деятельности некоторых из них. В то же время доходы аграрных производителей в стране выросли, что указывает на инвестиционную привлекательность отрасли. Определено, что нынешняя функционально-отраслевая специфика деятельности ТНК указывает на опережающую активность международного движения капиталов, а не товаров и финансовых услуг. Проанализированы как положительные, так и отрицательные последствия инвестирования ТНК в экономику страны. **Ключевые слова:** ТНК, инвестиции, аграрная отрасль, инвестиционная привлекательность, механизм, стратегия.

Novak I. M.

Uman National University of Horticulture

MNC AS A MODERN REGULATOR OF INTERNATIONAL CAPITAL FLOWS INTO THE NATIONAL AGRICULTURAL MARKET

Summary

The article indicates that in the national agricultural market, along with global multinational corporations, there arisen the Ukrainian enterprises that carry out functions of multinational enterprises. The Ukrainian food, chemical, oil and gas industries are still the most attractive to global corporations. However, economic weakness and political uncertainty in the country during the 2013–2014 had negative consequences for some of them. At the same time, in 2014 a profit of the 200 largest agricultural producers in the country has increased by 22% compared to 2013. This indicates the investment attractiveness of the industry. It is studied that the current functional and sectored specifics of MNC activities has an outrunning activity of international capital movements and not goods and financial services. It is specified on the negative features of investment process of corporations because under conditions of worsening economic situation of the country, the capital is actively taken out the native country. This complicates the poor state of the economy because it reduces working places and consequently increases unemployment. Also, there is a fall at the general level of population support.

Keywords: MNC, investment, agricultural, investment attractiveness, mechanism, strategy.